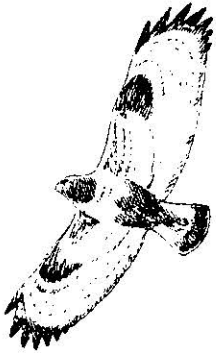

DE RUIGPOOTBUIZERD (*Buteo lagopus*)

Herbert Fonteinje

Even ten zuiden van de reusachtige ijskappen van de Noordpool omsluit een kolossale gordel van arctische toendra's de vastelanden van de wereld. De toendra bevindt zich nagenoeg geheel noordelijk van de poolcirkel. Zij spreidt zicht uit over streken in Rusland, Siberië, Alaska en Canada en stukken van Noorwegen, Zweden en Finland.

In de puurste vorm is de toendra geheel boomloos. Lage struiken zijn de hoogste vegetatie. De bodem is doorlopend bevroren – luttele centimeters onder de oppervlakte in permafrost – en is 's winters zo goed als geheel met sneeuw bedekt. De toendra is het hardste milieu voor dagstootvogels ter wereld, stukken harder nog dan de woestijn.

Gedurende de korte, warme zomertijd (? 3 maanden) met 24 uur daglicht smelt het ijs. De onderliggende permafrost voorkomt drainage, zodat een onvoorstelbaar aantal kleine poelen en modderige plassen ontstaan.

In midwinter moet het etmaal daglicht plaats maken voor 24 uur bijna totale duisternis, met als gevolg dat een dagstootvogel te weinig licht tot zijn beschikking heeft om nog goed te kunnen jagen.

In de ultrakorte zomer arriveren miljoenen trekkende steltlopers, eenden, ganzen en kleine vogels, gedeeltelijk om te broeden. Muizen en lemmingen vermenigvuldigen zich en er is een kort seizoen van grote overvloed. In augustus is het grootste deel van de trekvogels weer vertrokken, de jongen meestal eerder dan hun ouders. In oktober heeft de machtige koning winter al weer alles in zijn ijzige greep. Vanaf dit moment moeten de achterblijvers het stellen met het weinige dat er te vinden is op de hard bevroren en besneeuwde grond van de toendra.

Alle dagstootvogels in deze regionen voeden zich met levende prooi, hoewel de Ruigpootbuizerd en de Steenarend soms ook aas eten. Ze moeten wel levende prooi eten, want de kadavers zijn 's winters zo stijf bevroren dat ze oneetbaar zijn. De stootvogels zijn daarom afhankelijk van het korte, overvloedige voedselaanbod in de zomer en het kleine aantal overblijvers ook gedurende de resterende tijd van het jaar.

Slechts vier dagstootvogelsoorten zijn typisch voor de toendra: de Ruigpootbuizerd, de Steenarend, de Giervalk en de Slechtvalk. Enkel de Giervalk en de Ruigpootbuizerd zijn werkelijk karakteristiek. De Steenarend en de Slechtvalk verblijven en broeden wel in deze streken, doch zij komen ook in andere gebieden voor.

Alleen de Giervalk is er min of meer standvogel (de anderen trekken in de winter naar het zuiden), maar zelfs van deze vogel trekt een gedeelte weg. Al de vaste bewoners van de toendra zijn Holarctisch; ze komen in de hele regio rond de Noordpool voor en niet alleen in Eurazië (Palearctisch) of Noord-Amerika (Nearctisch).

De Ruigpootbuizerd is een trekvogel die de broedgebieden vanaf eind augustus verlaat. De Scandinavische vogels overwinteren in Midden-Europa van oktober tot maart/april. De trouw van de afzonderlijke vogels aan de overwinteringsplaatsen in een aantal opeenvolgende jaren is aangetoond.

Jachtwijze en voedsel

In steppen en open grasvlakten, waar uitkijkposten ontbreken, moeten de op jacht zijnde vogels wel zweven, bidden of heel langzaam schommelend rondvliegen (kiekendieven). De meeste stootvogels die in open grasland jagen bidden, van Torenavalken tot Ruigpootbuizerden en zelfs Slangenarenden.

Tegen een sterke wind in is het daarbij nauwelijks nodig de vleugels te bewegen. Bij een licht briesje echter moet de stootvogel om zijn positie te handhaven snel met de vleugels fladderen en de staart spreiden om wat meer opwaartse druk te krijgen. Een vertraagde film van een biddende vogel laat zien dat de kop immer in dezelfde stand blijft, terwijl het lichaam, de vleugels en de staart voortdurend in beweging zijn. De bidhouding verschaft een "uitkijkpost in de lucht".

De Ruigpootbuizerd is de noordelijkste van de 25 soorten buizerden die de wereld bevolken. Deze bewoner van de toendra is in principe een zoogdiereter. Op zijn menulijst staan onder andere

lemmingen en andere noordelijke knaagdieren als de aardmuis en de noordse woelmuis. De muizen en lemmingen komen voornamelijk in het zomerseizoen binnen het gezichtsbereik van de Ruigpootbuiszard. Tijdens de winter moet hij noodgedwongen overschakelen op ander voedsel, zoals Sneeuw- en Korhoenders, Kramsvogels en andere kleine gevederde prooien. Ook komt het veel voor dat de vogel s' winters uitwijkt naar zuidelijker streken, onder andere naar de taiga.

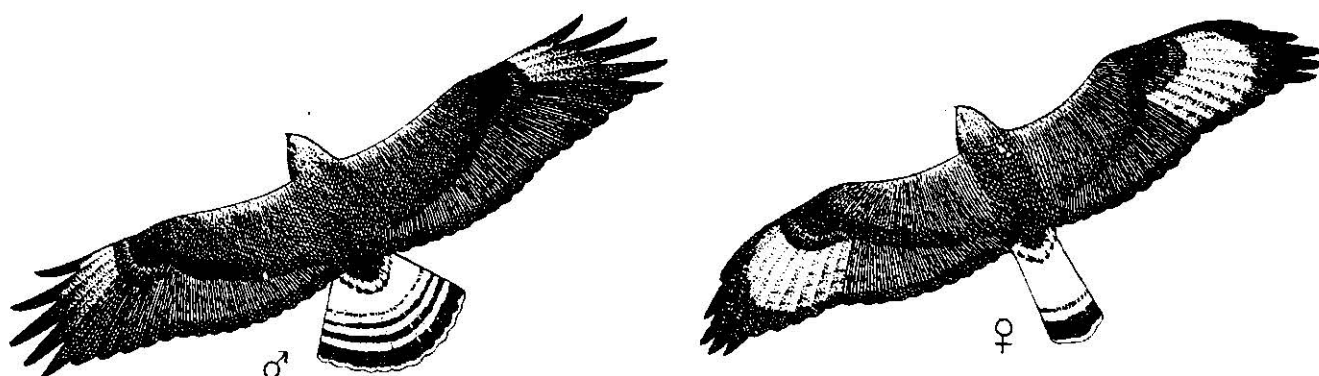
In Noord-Amerika onderzochten de gebroeders Graighead het voedsel van overwinterende Ruigpootbuiszarden. In het koude en sneeuwrijke Michigan bestond het voedsel van de stootvogel voor 88% uit kleine knaagdieren, 10% spitsmuizen en slechts 2% zangvogels.

Kenmerken

De Ruigpootbuiszard varieert in lengte van 51–61 centimeter en heeft een spanwijdte 120–150 centimeter.

Het mannetje weegt gemiddeld 850 gram, het vrouwtje gemiddeld 1000 gram.

De hoogste leeftijd die men met behulp van ringgegevens heeft vastgesteld is 16 jaar.

De Ruigpootbuiszard lijkt op een lichte Buiszard, doch is ietwat groter, steviger en meer arendachtig, tevens heeft hij langere vleugels en staart.

Hij zweeft op een beetje geheven vleugels en glijdt met arm omhoog en hand vlak gehouden. De vleugelslagen zijn dieper en bovendien minder stijf dan die van een Buiszard. De vogel is vaak volhardend aan het bidden of hangt bijkans bewegingloos boven velden of akkers, intussen de staart draaiend en kantelend als bij een wouw. De Buiszard bidt ook, maar minder lang achtereen en ook niet zo vaak.

Verenkleed Adult

Adulte Ruigpootbuiszarden zijn over het algemeen wat donkerder dan de juveniele vogels en ze missen in tegenstelling tot de Buiszarden warme kastanjebruine tinten. Ze bezitten een donkere kop en borst. De ondervleugeldekveren zijn ook donker. De volwassen vogels hebben zwaarder dwars gestreepte slagpennen (vooral armpennen) plus donkerdere bovenvleugels met een minder opvallende licht gebied aan de handbasis. De staart toont het beste leeftijdskenmerk en ook nog vaak het geslacht. Adulte vogels hebben een zwarte en scherp begrensde eindband met daarvoor één (meestal vrouwtjes) tot drie (meestal mannetjes) zeer smalle dwarsbanden. Juveniele vogels hebben alleen maar een eindband die breder, veel minder scherp begrensd en doffer is dan bij volwassen vogels.

Verenkleed Juveniel – eerstejaars

De meeste in Nederland verblijvende Ruigpootbuiszarden zijn juveniele vogels die in het algemeen lichter zijn dan adulte vogels. Zij zijn aan de volgende kenmerken te herkennen

- 1 witte staart met brede donkere eindband;
- 2 overwegend witte onderdelen;
- 3 grote zwarte polsvlek;
- 4 zwarte buikvlek (hoewel bij uitzondering ook licht);
- 5 de slagpennen zijn aan de onderkant licht en hebben zwarte toppen;

6 licht baan over middelste dekveren;

7 de handvleugel heeft een grote witte vlek op de handpenbasis.

Voorkomen in Nederland

In het winterhalfjaar verschuift de stootvogelbevolking. Dit komt gedeeltelijk omdat enige bosbewoners zoals Boomvalk en Wespindief wegtrekken naar Afrika en tegelijkertijd wintergasten uit Noord-Europa zich in onze streken vestigen die meer de open terreinen prefereren. De Ruigpootbuijzerd en het Smelleken zijn hiervan goede voorbeelden. We kunnen ze in ons land waarnemen op heidevelden, hoogvenen en kwelders en ook in open duinen en open cultuurlandschappen.

We treffen hier slechts twee gebieden aan waar de Ruigpootbuijzerd in wat grotere aantallen kan worden waargenomen, namelijk in het oostelijk deel van het Waddengebied, met concentraties in het Lauwersmeer en op Schiermonnikoog en in Oost- en Zuid-Flevoland. Andere regionen in onze twaalf provincies moeten het met beduidend kleinere aantallen doen. Ten zuiden van de grote rivieren is de soort uitgesproken schaars. Meer kans op succes heeft men in Drenthe, op de Veluwe, in het rivierengebied, de duinen en het noordelijk Deltagebied.

Het aantal Ruigpootbuijzerden dat 's winters in Nederland verblijft wordt geschat op 300 tot 800. Wanneer er een invasie plaatsvindt kunnen de aantallen een veelvoud hiervan bedragen.

Een enkel exemplaar in augustus buiten beschouwing gelaten, begint in de maand september de najaarstrek van de Ruigpootbuijzerd op gang te komen. De opwaartse lijn in presentie en het aantal waarnemingen van overvliegende vogels laat blijken dat de trek in het najaar zich vooral afspeelt in oktober en november. De Ruigpoot scoort het hoogst vanaf december tot en met februari. De terugtrek naar hun broedplaatsen in de toendra vangt aan in maart en wordt in april afgesloten. Nu en dan wordt er in mei nog wel eens een Ruigpootbuijzerd gesignaleerd, dit zijn waarschijnlijk onvolwassen exemplaren.

Literatuur

Brown, L. Roofvogels 1977. Gaade bv, Amerongen ISBN 90-6017-716-9

Harris, A. ea Vogeldeterminatie 1991. Tirion, Baarn ISBN 90-5210-079-9 *

Mebs, T. Roofvogels van Europa 1991. Tirion, Baarn ISBN 90-5210-077-2 *

Opdam, P. Roofvogels in ons landschap 1985. Het Spectrum bv, Utrecht ISBN 90-274-5532-5

Porter, R.F. ea Vliegbeelden van Europese roofvogels 1982. KIM Natuurboeken bv, Baarn ISBN 90-6410-101-9

SOVON Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1987. Arnhem ISBN 90-72121-01-5 *

Vooijs, K.H. ea Roofvogels en uilen van Europa 1986. Brill/Backhuys, Leiden ISBN 90-04-07777-4

Boeken met een * achter het boeknummer zijn nog verkrijgbaar in de boekhandel.

